

hiúság; — ez az a hiúságfajta, mely legáltalánosabban ismert és amelyet sokan *egyedül* értenek a hiúság nevén. A serdüléskori hiúság a fejlődés ütemével együtt elmúlik és szétfoszlik, különösen a fiúknál, míg a leányoknál egész életükre megmarad bizonyos fokban („női hiúság”). A hiúság ellen az előítéletek lerombolásával, a tisztánlátó és becsületesen értéklő alázottság feltételeinek megteremtésével küzd a nevelés.

(Véga következik.)

Várkonyi Hildebrand dr.

A korszerű irodalomtanítás követelményei és eredményének megállapítása.

Szinte unalomig ismételt szócséplésnek tűnik fel annak az elvnek aláhúzott hangsúlyozása, hogy az irodalomtanítás eredményességének, termékenységének, lélekművelő hatásának előfeltétele a tudományos rendszerességre törekvő elmélet teljes mellőzése, s az olvasmánynak feltétel nélkül való uralomra juttatása. Az irodalomtanításnak ez a legfőbb követelménye közismert, mégsem állítható, hogy minden fenntartás nélkül követésre talál, sőt meggyőződésünk szerint sok tanár számos vonatkozásban ellentétbe kerül vele.

Ez a sajnálatos tény három okra vezethető vissza:

1. A tanár a tanulóévek óta megszokott módszeres eljáráshoz állhatatosan ragaszkodik, s tárgyának tudományos színezetét véli megóvni, ha a többi tantárgyhoz hasonlóan kezeli a magyar irodalmat. Ugy látszik igen nehéz beletörődni abba, hogy ilyen tekintélyes és hangzatos tárgyak eltűnjenek, mint a stilisztika, retorika, verstan és poétika. Már pedig az újszellemű irodalomtanítás nem ismeri ezeket a „tudományok”-at, még nevüket sem ejti ki. E korszerű felfogás teljes diadala gyanánt említhető az új középiskolai tanterv, amely végérvényesen szakított a hagyományos irodalomelméleti diszciplinákkal. Hatványozott mértékben vonatkozik ez a polgári iskolai magyar-tanításra.

2. Sokan úgy vélik, hogy az irodalomelméleti ismereteknek szóról-szóra való megkövetelésével lehet legjobban bemutatni a tanítás „kiváló” eredményét. Így pl. a „poétika” anyagát bizonyos számú műfaji meghatározás alkotja; a „stilisztika” keretébe tartozó stíluselmélet szintén egy csomó meghatározásból áll, megtűzdelve néhány értelmetlen példával; a „szerkesztéstan” nem alapul szemléleten és gyakorláson, ezért nem más hasznavehetetlen tudákosságon; a „verstan” tanításának eredménye a legsiralmasabb, mert teljesen a levegőben lóg. Szinte komikus, hogy a tanuló fújja a meghatározásokat, eset-

leg példákat is mond, de teljesen képtelen az olvasmányokban bármit is felismerni. Mondanunk sem kell, hogy a meghatározások és példák csakhamar feledésbe mennek, s az irodalommal való amúgy is igen laza kapcsolat végleg megszűnik. Itt az a fontos, hogy a tanulók gépiesen feleljenek a feladott kérdésekre, s a hozzá nem értő előtt „brillirozzanak“. Ez a tanítás kényelmes oldala.

3. Megtörténik, hogy a tanár meggyőződése ellenére kénytelen az előbb említett eljárást alkalmazni, mert ilyen módon állapítják meg munkájának eredményét.

Ennek a módszernek kevés köze van a lélekműveléshez, az irodalmi neveléshez, a jó könyv megszerettetéséhez, az olvasás lelki szükségletté tevéséhez.

A korszerű irodalomtanításnak rendkívül fontos és semmivel sem pótolható művelődési feladatokat kell valóra váltania. Sokféle ágazó követelményei hármias törekvésben foglalhatók össze.

1. *Az irodalomtanítás legyen gyakorlati nemzetismeret.* Az olvasástanítás tükröztesse nemzeti egyéniségünket és népi mi-voltunkat; ismertesse meg a magyar föld és nép multját, ápolja történelmi életformáink és nagyjaink emlékeit; ismertesse meg a magyar jelent, közsorsunkat, kedves tájainkat és embertípusainkat, szellemi arculatunkat és anyagi állapotunkat, eszményeinket, vágyainkat, törekvéseinket; irányítsa a növendékek figyelmét a jövő felé, éreztesse nemzeti céljainkat, s akaratok jótékony befolyásolásával sarkalja őket közreműködésre. Ilyen értelemben az irodalomtanítás a nemzetnevelés legtisztább forrása, a nemzeti sorsközösségbe felelősségérzettel és áldozatkészséggel beleilleszkedő, öntudatos, derék magyar ember típusának kialakítója.

2. *Az irodalomtanítás legyen gyakorlati emberismeret.* A tanuló a külső világ tárgyainak és jelenségeinek, vagyis a természettudományi ismereteknek megismerésében minden közvetlen életkapcsolatot nélkülöző, tehát lelkileg idegen tárgynak vagy jelenségnek egyszerű figyelője vagy szemlélője, ellenben az irodalmi olvasmány világát nem kívülről vizsgálja, hanem benne él, az emberi lélek megnyilatkozásaival, az emberi cselekedetekkel és életsorsokkal analógiás beleélés folytán közvetlen életkapcsolatba jut. Míg a természettudomány jelszava az objektivitás, addig az irodalmi olvasmányé a szubjektivitás, a magunkra vonatkoztatott élet. Nem csak szemléltetjük, hanem átéléstük az emberi sorsokat és küzdelmeket. Ez az átéléstés egyrészt az önismeret, másrészt az emberismeret, és következésképpen az erkölcsi önalakítás és önkifejtés leghatásosabb eszköze. Amikor a növendék mások gondolkodásában, érzelmi és hangulati állapotában, vágyaiban és cselekedteiben magára ismer, megtalálja saját énjében mások gondolkodásának, lelki-

állapotának és tetteinek magyarázatát, mások megértésének és önismeretének helyes mértékét. Ilyen értelemben az irodalomtanítás voltaképpen gyakorlati lélektan, gyakorlati erkölcsstan, és világnézetalkító szerepe szembeszökő.

3. *Az irodalomtanítás legyen gyakorlati szépismeret.* Minden komoly irodalmi alkotás célja a nemes szórakoztatás, a gyönyörködtetés, vagyis a *szép* kifejezése, előállítása. A tanítás feladata a szépségek felfedeztetése és tudatosítása, nem elvont fejtegetések és elméleti szabályok beemléztetésével, hanem eleven tapasztalat alapján. A szép felismerésének és átérzésének készségét kell megadni tanítványainknak. Így válik az irodalomtanítás gyakorlati esztétikává.

A korszerű irodalomtanítás hatása abban foglalható össze, hogy a nemzeti, erkölcsi és esztétikai nevelés követelményeit tökéletesen kielégíti.

Az olvasási órának a legteljesebb élmény- és munkaközösségben kell lefolynia. Az olvasmány értékeinek teljes kiaknázására szolgáló lelki beállítottság megteremtése, a tanár hatásos bemutató olvasása, s a szereposztás és kar alkalmazásával történő olvasás, párosulva a legszükségesebb megbeszéléssel, adja meg a tanítás kívánatos alaphangulatát.

A megbeszélés szempontjai:

1. *az olvasmány tárgya* (az I. osztálytól kezdve);
2. *tartalom* (az I. osztálytól kezdve);
3. *szerkezet* (az I. osztálytól kezdve, de nem egyoldalúan a bevezetés-tárgyalás-befejezés szellemében, hanem sokféle művészi tagoltság észrevétetése);
4. *alapgondolat vagy tanulság* (az I. osztálytól kezdve, vonatkoztatás az életre);
5. *szereplő személyek* (bíráló állásfoglalás az I. osztálytól kezdve);
6. *előadás, művészi ábrázolás, stílus* (az I. osztálytól kezdve pl. a levélalak, a párbeszéd vagy helyzet megfigyeltetése, a leírás módjának éreztetése, a szemléletesség és élénkség kiemelése);
7. *versalak* (az I—II. osztályban és a III. osztály első felében a rím, a hangsúlyos vers ritmusa és a sorok ütembeosztása; a vers legfontosabb törvényeinek tapasztalati elsajátítása után alkalmazásuk);
8. *műfaj* (az I—II. osztályban azonosfajta olvasmányok összefoglalásakor, a III—IV. osztályban szükség szerint bármikor);

9. *az író és a mű viszonya* (minden osztályban);

10. *az író és a kor kapcsolata* (minden osztályban).

Az összes szempontoknak minden olvasmánnyal kapcsolatban való alkalmazása sablonszerűvé tenné a tanítást, s az olvasmány hatása csorbát szenvedne. A szempontokat válogatva,

helyén és idején kell alkalmazni, úgy azonban, hogy elméleti fejtegetéssé ne váljanak. Agyoncsépeelt hazafias frázisok halmozása, elvont moralizálás és tudományos esztétizálás lerontja az olvasmány közvetlenségét, hangulatát. Ha óra végén a tanulónak az az érzése, hogy a stílus szemléletességéről, a gondolatritmusról, vagy az ódáról tanult, célját tévesztett tanítással van dolgunk. Még külsőségekben is kerülni kell még a látszatát is annak, mintha nem az olvasmány lenne a tanítás lényege. Így a tanmenet főrovatába ne az elméletet jegyezzük be, és csak másodsorban az olvasmányt, mert az olvasmány nem elméleti példatár, hanem belső értékénél fogva tárgya a tanításnak. Hasonlóképpen történjék az osztálykönyvi bejegyzés is, ott se az elméletet tüntessük föl, hanem az olvasmányt.

Aki arra vállalkozna, hogy az irodalomtanítás eredményét, helyesebben hatását „az osztályozás tárgyiassá tétele” céljából, bizonyos kísérleti próbák alkalmazásával, pontosan megállapítsa, megoldhatatlan feladattal viaskodhatna. Az irodalomtanítás eredménye nem mérhető más tárgyak mértékével, mert az olvasmányok nyomán oly megrendítő lelkiállapotok támadhatnak, melyek a lélek igazi mélységeit érintik, de megnyilvánulásukban egyáltalán nem, vagy csak alig vehetők észre. Mégis van mód, melynek segítségével hozzávetőlegesen megállapítható a tanulók magatartása az olvasmányokkal kapcsolatban. A kérdés: *vajjon a növendékek képesek-e a IV. osztály második felében teljes önállósággal előtűk eddig ismeretlen olvasmányokról elfogadhatóan beszámolni?*

A gyakorlóló polgári iskola IV. fiúosztályának tanulói egy-egy költeményt kaptak azzal az utasítással, hogy a lehetőség szerint minél több szempont figyelembevételével beszámolót írjanak. Megjegyzendő, hogy a szóbeli beszámolás a legtöbb tanulóra sokkára sokkal könnyebb. Az írásbeli beszámolást azért alkalmaztuk, hogy eredményeinket a nyilvánossággal közzétegyük. Ezek pedig a következők:

Vörösmarty Mihály: Szép Ilonka.

Vörösmarty Mihály szülei szegénysége miatt már ifjúkora óta dolgozott. A Perzel-család gyermekeinek nevelését vállalta. Itt ismerkedett meg Perzel Etelkával. Vörösmarty sok költeményében megjelenik a bájos leányalak. A fenti költeménynek is ő a főszereplője.

A költemény tárgya: Mátyás király vadászruhában megjelenik a Vértesserdeiben. Szép Ilonka szerelmes lesz az áruhás királyba. De nem sokára felismeri a lány a királyt, és tudván, hogy szerelme reménytelen, bánatában meghal.

Tartalma három részben tárgyalható.

Az első részben megtudjuk, hogyan találkozik Mátyás király — akit csak vadásznak fogunk ezután nevezni — Szép Ilonkával. A vadász vadat vár a nyíl elé, de nem jön egy sem. Ekkor megjelenik Szép Ilonka,

aki egy pillangót akar megfogni. A vadász felörvend a nemes és gyönyörű vad láttára, aztán megfogja.

A második rész ismerteti a dolgok folytatását, azt, hogyan mulatoznak az ősz Peterdi házában. Az ősz Peterdi borozik, mikor hajlékába jönnek Ilonkával, és meghívja a vadászt. Peterdi egykori vezérét, Hunyadit élteti, utána pedig Mátyás királyt. A vadász megilletődve hallgatja a lelkes felköszöntőt. A vadász Ilonkát élteti, mikor megszólal a vadásztársaságot összehívó kürt. Búcsúzáskor kölcsönösen meghívják egymást. A vadász és Ilonka megszerették egymást.

A harmadik részben megtudjuk, mi lesz Ilonka sorsa. Peterdi és unokája fölmennek Budára. A nép örömujjongással várja a Bécsből hazatérő királyt. Az öreg Peterdi is velük ujjong. Mikor a király közel ér hozzájuk, felismerik benne vendégöket. Az öreg megérzi a leánya szívét ért csapást és hazamennek. Ilonka afölötti bánatában, hogy úgy sem lehet a királyé, elhervad, meghal ősz apjával együtt. Mikor a király meglátogatja őket, csak kihalt házat talál.

Szomorú a költemény, mert Szép Ilonka meghal. De ez nem Mátyás király bűne. Egy vadász unalmas várakozása hozta magával az eseményt. Ilonka nem tudja, kibe szerelmes. Ezért is volt olyan nagy a szívét ért csapás a felismerés pillanatában. Halála valóban liliomhullás volt.

A történet szereplői: Mátyás király, Szép Ilonka és Peterdi. Mátyás király, mint sok mondában, álruhában jelenik meg, ami félreértést okoz. Szép Ilonka boldog és gondtalan életet élt, de a reménytelen szerelem miatt a sírba hervadt. Peterdi valamikor Hunyadi vitéze volt, most visszavonult életében a múlt dicsőségén elmélkedik.

A költemény műfaja: költői elbeszélés. Egy megható eseményt ad elő Mátyás királyról és Szép Ilonkáról.

Előadását a párbeszédnek s a kérdések és felkiáltások elevenné teszik, s az eseményt szinte megjelenítik.

Verselése időmértékes: trocheusos, bőven keverve spondeuszokkal. Rímképlete: *a b a b c c*.

Ez a költemény Vörösmarty nagy művészi tehetségét mutatja.

(*Batki József.*)

Arany János: Rozgonyiné.

Arany János sok történeti költeményt írt. E vers tárgyát is a török idők-ből veszi: Rozgonyiné, egy hőstelkű magyar nő, Galambóc ostroma után a menekülő Zsigmond királyt megmenti.

Tartalma: Rozgonyiné hűséges hitvese volt urának. Amikor a török Galambóc ellen indult, elkísérte urát a háborúba. Ő is eszmát húzott lábára, sisakot fejére és páncélt a testére. Megérkezésükkor Zsigmond király fogadta őket, aztán megkezdődött a harc. Rozgonyiné félelmet nem ismerve vezetett egy gályát, s a török hajókat egymásután gyűjtötte fel. A törökök talpa alatt már égett a föld, de ekkor új seregük érkezett a törököknek. Zsigmond király hamar megfutamodott. Azonban a törökök üldözőbe vették, s már-már elveszettnek látszott, amikor a part mellett Rozgonyiné megjelent gályájával, s megmentette Zsigmond király életét.

Szerkezetileg három részből áll: Az első részben élénken írja le a költő Rozgonyi és felesége párbeszédét az indulás előtt. Rozgonyi hiába ellenzi feleségét szándékában, ő mégis férjével megy. A továbbiak folyamán Arany János részletesen tárgyalja Rozgonyiék megérkezését, a csata lefolyását, és Zsigmond király menekülését. A harmadik részben megtudjuk, hogy Rozgonyiné miképp menti meg a királyt.

A költemény főszereplője Rozgonyi Cicella. Nemeslelkű magyar asszony, aki hűséggel ragaszkodott urához, elkísérte a csatába. A másik szereplő Zsigmond magyar király, akinek jelleme gyávaságot árul el. Még Rozgonyi is a magyar részhez tartozik. A törökök részéről Murad vezér szerepel, aki üldözőbe vette Zsigmondot.

Alap gondolata: A hazaszeretet a gyengéket is megerősíti, lelkesíti és bátorítja.

Ez a vers nagyon tetszett nekem, s inkább tréfás, sőt gúnyos. A hős Rozgonyiné hazaszeretete megkapó. Viszont Zsigmondra nézve szegény, s Arany János ezt bizonyos gúnnyal fejezi ki, azt, hogy egy gyenge nő menti meg a hatalmas királyt. Azonban a nemzetre nézve szomorú. Annak az országnak, melynek ilyen királya van, régen rossz. A költő a vers végén azt mondja, hogy később a királyt nem éltették, ellenben Rozgonyinét annál inkább.

E versben megtaláljuk a szép stílus kellékeit: a szemléletességet és az élénkséget. Tele van díszítő jelzőkkel. Azonkívül nagyon sok a megszólítás, kérdés, felkiáltás, amik mind élénkítő, elevenítő és szemléletessé teszik a költeményt.

Versformája hangsúlyos. Két ütemű és nyolc-hat szótagúak a verssorai. Rímképlete:— a — a — a — a, tehát félrím.

A költői elbeszélések csoportjába tartozik. Arany János párbeszéd alakban írta meg, de mert bűn és bűnhődés nincs benne, műfaja románc.

A vers vonatkozásban van a mai időkkel. A hős Rozgonyiné hazaszeretete és magatartása példát nyújt minden ma élő embernek, mert csak erős hazaszeretettel és önfeláldozással tudjuk visszaszerezni elveszített területeinket.

(Büchler Dezső)

Vargha Gyula: Tinódi halála.

Tinódi a régi török világban mint élő újság szerepelt. Várról-várra menve, lantja pengetése mellett adta elő vitézi dalait. Vitte a hírt egyik helyről a másikra. Ebben a költeményben is útja Eger felé vezetett.

Ez a vers három részre tagolódik.

Az első részben az úton elfogják és megsebesítik a török spáhik.

A második részben egy jobbagy házában van. Átmatlanul hánykolódik ágyában. Elébe tűnik szegény hazánk sorsa. Pogány török prédája lett. Lázálmában újra buzdítja a magyarokat. Példaképpen az ő nagy és hatalmas urát állítja szemeink elé! Elragadtatással szól róla, és „daliák virágának” nevezi. A török rabolt, gyilkolt s pusztította az országot. Az ő urát, Török Bálintot is rabul ejtette. Csellel elfogta és Konstantinápolyba vitte. Özvegy és árva siratta s búslakodott felette nagyon. Tinódi figyelmeztette az egy másra agyarkodó magyarokat, hogy ne viszálykodjanak, mert vesztüket okozák vele. Szálljon síkra minden magyar ember a hazájáért, s pusztítsa el a

pogányt. Tinódi Lantos Sebestyén, aki várról-varra menve lelkesítette a katonákat vitézi dalaival, most halálos ágyán sínylődik. Itt is buzgón dicsőíti a magyar múltat és tette serkent. A harcú vágy oly ellenállhatatlan erővel tüzei keblét, hogy ágyáról fölemelkedve, ő is menni akar.

A harmadik részben megakadályozza terve keresztülvitelében a halál. Csontos kezével torkon ragadva, visszanyomja őt párnáira.

Alapgondolata tulajdonképen az összefogásban rejtőzik. A török akkor pusztította a magyart, és mégis testvér testvér ellen tört. Ha összefogott volna, amint az testvérhez, magyarhoz illik, vagy méltó, akkor talán nem sínylődött volna a haza 150 éven keresztül ellenséges rabságban.

Ebben a költeményben az író Tinódi Lantos Sebestyén ajkára adja a szót, s rajta keresztül buzdít bennünket, hogy ébredjünk fel és rázzuk le a galád ellenség jármát. És a gondolat ma is időszerű, mert még mindig nyögünk, ha nem is a török, de a trianoni járom alatt. Ellenséggel vagyunk körülvéve, szét vagyunk darabolva. De nem sokáig lesz ez az állapot. S a rozsdás bilincsből nemsokára fényes kard lesz, és csattogni fog az ellen sűrűjében. Készülődik a magyar hazánkban s az elszakított területeken, hogy egyesüljön. S egyesülve új erővel, új életkedvvel építi majd föl az ezeréves s egységes nagy Magyarországot!

Stilusa élénk, eleven, mert megtaláljuk benne az élénkség eszközeit: felkiáltásokat, megszólításokat, kérdéseket, ellentétet, túlzásokat és látomásokat. A szép felkiáltások és kérdések egész regimentje tanyázik a versben.

Verselése időmértekes, mert verslábakra tagolódik. Rímképlete: *a b c b d b*.

Ez a megrázó erejű vers méltó arra, hogy mindenki megismerje.

(*Bittera Vilmos.*)

Ady Endre: A Halál lovai.

Ady Endre a legnagyobb szimbolikus költőnk volt. Elhunyt 1919-ben. A III. o.-ban olvastuk tőle: „A föl- földobott kő“, „Jó Csönd herceg előtt“, „Az Értől az Óceánig“ című verseit.

Tárgya: A halál elindítja végzetes lovait a földi lovagokért minden éjjel.

Tartalma: Mikor az éj uralkodásra lép, akkor az égi pásztorok nyájjaival a patkótlan halállovak is megindulnak. Nesztelen, veszedelmes paripák, hátukon bús, szomorú árnyék-lovagok ülnek. A Hold megjelenésükkor félve elbúvik. Ezek a lovak néha megállnak s kengyelt oldanak. Aki előtt megáll a halálparipa, annak sápadtan kell a nyregbe szállani. Nyargalnia kell a fehér úton, további új utasokért.

Alapgondolata: A végzetes lovak mindenkiért egyszer eljönnek, hogy a Halál lovagjai legyenek.

Megrendítő hatású vers, mert olyan lényről szól, amitől mindenki retteg. A halál fogalma hátborzongató dolog. Ez a retteget lény minden éjjel lovaival elindul, hogy új lovagokat szerezzen a földiek közül a néma, bús lovasok mellé.

Szerkezete: Az első részben a halállovak nesztelenül elindulnak árnyék-lovagjaikkal a fehér úton. A második részben a Halál lovasai megállanak és kengyelt oldanak. Néha a gazdátlan halál-paripák valaki elé állanak. An-

nak választhatatlanul tovább kell nyargalni a Halállal a szerencsétlen új lovagokért.

A költő a hangsúlyos és időmértékes verseléstől eltérően rimes szabadverselésben írta ezt a verset. Egy versszak öt soros, a második sor az ötödikkel rímel.

Stílusa világos, könnyen érthető, szóképek vannak benne, a holdat, a halált, a felhőket és csillagokat megszemélyesíti. A halál a lovaival nyargal, a hold emezek megjelenésekor elbúvik. A felhők, csillagok az égi pásztorok nyájai. Díszítőjelzők: nesztelen, gyilkos paripák, bús lovagok stb.

Műfaja: műdal, mert a költő művészi fokra emeli az egyszerű dalt. Ezt a verset oly művésziességgel dolgozta ki a költő, hogy nagyon is magas műdalt lehet felfedezni benne.

(Börcsök András)

Petőfi Sándor: A téli esték.

Petőfi Sándor a természet és a falusi nép rajongója volt. Sokszor bejárta az Alföldet. Sok olvasmányát olvastuk már, melyek a természetről és a falusi nép életéről szólnak. Ez a költeménye is ilyen tárgyú.

Tárgya: Hogyan folyik le falun egy téli este.

Szerkezetében megtaláljuk a hármas tagoltságot: a bevezetést, tárgyalást és befejezést.

Tartalma: 1. A költő összehasonlítja a földet egy vén koldússal, kinek ruhája alig takarja testét. A földnek is ki-kilátszik meztelen teste.

2. Az esték télen nagyon szépek. Ott ül a családfe a nagyszatnál és beszélget komájával. A gazdaasszony is sűrűn kínálja komám uramat. Az ifjú pár a kis asztalnál ül, és nem törődik a multtal. Ők csak a jövőbe néznek. A kemence körül apró gyermekek játszanak. A szolgáló szítal, mert holnap kenyérsütés lesz, s közben dalolgat. A kocsis itatja a lovait. Meszszebb pedig nagy mulatság lehet, távolból hangzik a bögő mormolása, mint „egy csendes lágy harmónia“.

3. Az utca kihalt, s csak egy-egy látogató megy haza. Lámpa van a közben, s megvillan az ablakok alatt, és a bennlévők találgatják, ki volt az.

Műfaja: diáll. Az életkép egy társadalmi rétegből kiemel egy képet, és azt állítja élénk.

Stílusa szemléltetés és élénk. Azzá tesz a hasonlatok: „Koldússá lett a föld, kirabolta a tél“; „Olyan a föld, mint egy vén koldús“; „Most minden kis kunyhó egy tündérpalota“. Kérdések: „Hová lett a tarka szivárvány az égről? Hová lett a tarka virág a mezőről?“ „Mit csinálna kinn az ember ilyen tájban?“ „Mit is törödnének a multtal?“ „Buzgón találgatják: Vajjon ki ment el itt?“ Felkiáltások: „S meleg szobában a barátságos család!“ „Legkivált az esték ilyenkor mi szépek!“ „Tessék, szomszéd uram, tessék komám uram!“ „Itt van egy szobában mult, jövő és jelen!“

A vers szakaszokra tagolódik. Minden szakasz nyolc sorból áll. Minden sorban tizenkét szótag van. Rímképlete: *a a b b*. Tehát párosrímű tizenkettős.

Ezt a verset nagy örömmel olvastam. Az egész figyelmemet magára vonta az a szép téli este. Olyan szépen írja le a költő a falusi estéket!

(Dobó Antal.)

Vargha Gyula: Örökségem.

Vargha Gyula, „a mélabús érzelmek és komor gondolatok költője“. Ebben a költeményében egyéniségének megfelelően emlékszik meg a magyar föld és magyar nép szeretetéről.

Tárgya: A költő nem örökölt mást, csak az ősök erényét, a honi föld szeretetét s a magyar nép tiszteletét.

Alap gondolata: Az emberi szív mélyén él egy kis palánta, egy gyenge növényke: a hazaszeretet. Minden embernek kötelessége, hogy ezt a kis növényt fejlessze, növelje. Táplálja, hogy hatalmas fává nőjön, hogy nemes gyümölcsöt hozzon. Ápolni kell a hazaszeretetet a szívben a bölcsőtől a korporsóig. S csak egyet ismerni, a haza iránt való kötelességteljesítést. Ha majd mindenki növeli a hazaszeretet palántáját, akkor bizonyos, hogy a magyar történelemben nem lesz több trianoni béke, nem lesz több megaláztatás, csak tündöklés, magyar dicsőség lesz mindörökké!

Tartalma: 1. A költő ősei ott küzdöttek a végvári harcokban. Ott küzdöttek az ősi földért, a magyar népért s annak jövőjéért.

2. Az ősök nemes jellemét s tulajdonságát örökölte a költő is. Az ő lelkében is ott él a haza és a nép szeretete. Miközben ezekről elmélkedik, eszébe jut a legkedvesebb föld, az ódes anyaföld. Eszébe jut a falu, a rét, a patak. Látja magát a derék magyar falusi nép közt. Eszébe jut a sok régi emlék. Azok az emlékek, amik ide kötik ehhez a földhöz, ehhez a néphez. Emlékszik még a szíves magyar lakomákra, amelyen régi magyar családok sarjai összejöttek, és elkeseredve panaszolták el egymásnak az ország s a nép helyzetét, baját. Ebben a környezetben érlelődött meg lelkében a hazaszeretet fenséges gondolata.

3. Már rég porladnak a hú nemesek, a falut is elhagyta a költő. Meg is öregedett, de azért még érzi a magyar föld erejét. Szívéhez még közel van a magyar nép, és valahányszor eszébe jut a szülőföld, a magyar nép, mindig hálát ad Istennek, hogy az ő ősei ilyen magyar szívet hagytak reá.

A költeményből kicsendül a hazai föld és a magyar nép szeretete. Szeretettel gondolt arra a földre, amely táplálta. Szeretettel gondolt arra a népre, amelyek annyira a szívéhez nőttek. A költő alakján keresztül meg kell látni a magyar népet. Meg kell látni a két jó tulajdonságát: a honszeretetet s az egymás iránti ragaszkodást. A magyar nép is csak ezt a kettőt örökölte. De ez a két tulajdonság többet ér minden kincsnél, mert ennek köszönhető, hogy Magyarország ezer éven keresztül létezett, ennek köszönhető, hogy egy másik ezerévvél nézünk szembe, amely talán szebb, boldogabb s magyarabb ezeresztendő lesz!

Verselése:

Törökkel | tusázó | nagyszívű | vitéz, a
Jól tudta | királyod, | hogy karra | mit érsz; a
Izzadtál, | véreztél | száz via- | dalon, b
De szegény | magyarok | nem járt ju | talom. b

Műfaja: Hazafias dal.

(Franczia László.)

Szabolcska Mihály "Csak megvirrad!

Szabolcska Mihály református lelkész volt. Megható és hazafiás tárgyú költeményeket írt leginkább. Mi is olvastuk tőle például ezeket: „Dal a kis Demeter Rózsikáról” és „Legenda a csatatérről” című költeményeit.

Ennek a költeménynek a tárgya a következő: A költő a magyarságot felrzza tespedéséből és csüggedéséből, hogy bizva nézzen a szebb, boldogabb jövő felé.

Tartalmában és szerkezetében megtaláljuk a hármas tagoltságot: a bevezetést, tárgyalást és a befejezést.

A bevezetésben a költő felhívja figyelmünket az ezer év alatt történt megpróbáltatásokra, hogy okoljunk ezen, és egyetértve és nem viszálykodva haladjunk a szebb, boldogabb magyar jövő felé.

A tárgyalás a következő rész, melyben a költő elmondja a magyarság ezer év óta folyó küzdelmeit, melyek országunkat mindig romlásba döntötték. Különösen a török elleni küzdelem nyomainak az utóhatása még napjainkban is érezhető. Ir a költő arról, hogy ebből a földből mindig teremtek olyan emberek, akik a szabadság zászlóját a legváltásosabb pillanatban is a kezükbe ragadták. Sokszor azonban testvérharcok törtek ki, melyek aztán nemzeti erőnket igen lerontották. Ma is időszerű gondolata ez a költőnek, hogy csak megvirrad, mert már ime a magyarlakta Felvidék az ősszel, a Ruténföld pedig most tavasszal tért vissza Szt. István királyunk koronája alá. Megindult már tehát az éj sötétjéből a mi fénylő csillagunk is a szebb és a boldogabb jövő felé!

Következésképpen tehát most már rátérek a befejezésre. Ha belenézünk ezeréves országunk multjának szent tükrébe, akkor megláthatjuk hibáinkat és levonhatjuk a tanulságot. Bízni kell Istenben és nem csüggedni, mert az igazság győzni fog, mint ahogy most is a visszakerült Kárpátalján.

Ha e versre pillantunk, mindjárt látjuk, hogy az első és az utolsó versszak szinte keretbe foglalja az egész költeményt. A versszakok végén pedig egy állandóan ismétlődő mondatot találunk, ez tehát refrén.

Ez a költemény hazafiás tárgyú, fenséges és ünnepélyes hangú dal, tehát óda.

A költemény élénkségét a bőven található felkiáltások fokozzák.

A versformája időmértékes.

A szótagok időmértéke adja ennél a versnél a ritmust.

(Györkei Gábor.)

Gyóni Géza: Rab magyar imája.

Gyóni Géza a világháború költője volt. Szibériában fogságba került, s ott a rabságban felfohászokodott Istenhez e szép ima alakjában.

Tárgya: a fogságban sínylő költőnek imája a magyar hazáért.

Tartalma: három részből áll. Az első részben a költő fogságában fohászokodik Istenhez, hogy nézzen le rá, szegény, esdeklő rabra. A következő részben kéri, hogy szemei ébren legyenek, s virrasszanak népe felett, mert közel a veszély, ami még az ezeréves oltárokat is rombadönti. Az utolsó versszakban, ami a befejezést alkotja, újra visszatér a kezdő gondolatra.

Szerkezete három részre tagolható, úgymint bevezetés, tárgyalás és

befejezés. A bevezetés és a befejezés mintegy keretbe foglalja a tárgyalást, mert mind a kettőben ugyanaz a gondolat fejeződik ki.

Műfaja: az Isten gondviseléséért esdeklő imádság, tehát himnusz. Amár nincs benne Istent magasztaló gondolat, de a többi tulajdonsága meg-egyeznek a himnuszéval.

Rímképlete: *a a a b a*, visszatérő rím.

Ennek a versnek gondolata oly annyira időszerű, hogy ha most került volna kiadásra, nem pedig a világháború alatt, cseppnyi furcsaságot sem képviselne. Most is szükség van arra, hogy Isten szemei örködjenek felet-tünk, és hogy a magyarok is összefogjanak, mert itt az idő, hogy lerázzuk Trianont. S most is észak felől jön a támadás. Föl! Föl! Megvédeni az ezeréves hazát! Isten szemei vigyázzatok a magyarokra!...

(Hódi Sándor.)

Tompa Mihály: Új Simeon.

A költemény megértéséhez ismerni kell Tompa életét és egyéniségét. E szempontot figyelembe véve írom le először, hogy milyen vonatkozásban van Tompa élete és egyénisége ezzel a költeménnyel.

Egész életét szegénységben töltötte. Nyomorúságát igyekezett humo-rosan felfogni, mint azt „Az én lakásom” című költeményében is láttuk. Szegény, de megelégedett életet élt. Ezt a megelégedettséget a szabadság-harc elvesztése után a búskomorság váltotta fel. Ebben a költeményében ön-magát akarja vigasztalni. Feldúlt lelke bánatát elégiában vezeti le.

A költemény tárgyát a következőket lehet megállapítani: A költő nem akar addig meghalni, míg el nem jön a szabadság napja.

Tartalma: A költő öregnek érzi magát. Látja, hogy szalad az idő. Tudja a vég közeledtét. Ezért kéri az Istent, tartsa meg életét, még ha az az élet teli is lesz szenvedésekkel. Úgy sem érzi meg, mert ha eljön, amire vár, akkor ez nem lesz több egy napnál. Várja azt a napot, és közben elkép-zeli, mi lesz akkor. Mindig azt hiszi, hogy már itt van. Utána azonban csa-latkozva állapítja meg benne az elmúló ködöt, az elröppenő látomást. Nem bánja a csalódást, a sok elmúlt napot, mert hisz. Minden évben újra várja, s minden évben újra bízik. Minden esztendőben a szabadság napját gon-dolja elrejtve. Mikor erre gondol, elképzeli, mint fog cselekedni. S hirtelen átesap egy magasabb gondolatra: „S ha feltáru az áldozóknak, Ama szent csarnok kapuja, s megzendül a győzelmi ének: Hallélujah! Hallélujah”! Lelkét ekkor a szabadság oltárára teszi, műveit a szabadság fellángoló tü-zére veti tömjén gyanánt. Mindezt ha megcsinálta, életét befejeztnek tekinti.

Szerkezetileg három részre lehet tagolni. Az első részben azt kívánja a költő, hogy éljen. A következőkben megkérdezi magától, miért akar élni. Erre a harmadikban meg is adja a feleletet: azért, mert meg akarja élni a szabadság napját, és elgondolja, mi lesz akkor.

Műfaja elégia, bár az egész költemény allegórikusan van megírva. Tompa felindult lelkét esőndeshangú, megható elégiában csillapítja. Meg-ható, mert egy emberi lélek kínos vergődését tárja szemeim elé a szabadság-utáni vágyában. Az egész költemény egy hasonlat. Simeon maga a költő. A

nap a szabadság napja. Allegóriában azért írt, mert a bécsi kormány nem engedett volna meg hazafias hangú költeményeket kiadni. Így költeményeit az allegória függönye mögé kellett rejtenie.

Időmértékes verselésben van megírva. Minden szakasz nyolc sorra tagolódik. Rímképlete: — a — a — b — b,

(Kis László.)

Kisfaludy Károly: Budai harcjáték.

Kisfaludy Károly a múlt század nagy írója. Vigjáték-írásban tünt ki, s ezért a vigjáték atyjának nevezték el. Mi is már több vigjátékát olvastuk.

E vers tárgya: Mátyás király legyőzi a cseh Holubárt.

Tartalma: Mátyás király összegyűjti híveit Budára a harci játékokra. Mátyás udvarában megjelenik a cseh Holubár, aki gyalazza a magyar vitézeket, és mérközni kíván. A fekete seregből kilép egy ifjú vitéz, megmérkőzik Holubárral és legyőzi. A vitéz bajnokot a király elé akarják vinni, de mikor felnyitja rostélyát, megösmérik az ifjú királyt. Holubár pedig ellian Budáról.

Szereplői: Mátyás király, Holubár, Kinizsi, Gúthy nádor és a nép. Mátyás király itt is álruhát öltözik, és úgy győzi le Holubárt.

Elbeszélő költemény, mert eseményt ad elő. Ballada, mert párbeszédese, és van benne bűn és bűnhődés. Holubár megbűnhődik azért, mert gyalázta a magyarokat: az ifjú király legyőzte. Monda is lehet, mert igaz, maga van, de az esemény szokatlan.

Előadása élénk és szemléletes, azzá teszi a beszélgetések és hasonlatok. Hasonlatok: Ólomlábon jár az ellen... Gőgje oly nagy, mint alakja... Mint egy árbóc, úgy magaslik...

Rímképlete: — a — a — b — b.

Ebből a versből tanulni is lehet, hogy ne legyünk hencegők, és ne gyalázzuk meg a gyengébbeket, mert úgy járhatunk, mint Holubár.

(Kocsis András.)

Petőfi Sándor: Magyar vagyok.

Petőfi Sándor az ő hazáját féltő, gondokkal teli szívéen fájdalmas érzés vesz erőt, amikor látja hazájának szomorú sorsát. Lelkét elragadja az ihlet, megírja gyönyörű költeményét, melynek címe: „Magyar vagyok!”

E fenséges szép költeménynek a tárgya: Petőfi hűsége hazája iránt.

Alap gondolata: A bajban és veszélyben tartsunk ki hazánk mellett.

Szerkezete három részre tagozódik. Az első részében leírja, hogy büszke gyönyörű hazájára, mely maga egy kis világ. Büszke a magyar sírva vigadására, büszke nemzetének fájdalmat viselő erejére; mosolyogva néz az élet szemébe, mely megsemmisüléssel fenyegeti —, nem mutatja félelmét, örömet könnyek között éli át. De legjobban büszke hazája multjára, hogy mily fenséges szerepet játszott Európa történelmében. A második részben elborult homlokkal tekint a sötét jelenre, a szegény pirja ég arcán, amikor látja, hogy a szabadság angyala hiába hívja zászlaja alá a hajdani büszke, erős magyar nemzetet, hogy az nem látja a „Szabadság Napjának” ragyogását, inkább saját testvére, magyar a magyar ellen tör.

Mint a legtöbb Petőfi-versben, itt is a költemény hangja mind lázasabb és lázasabb, végül a költemény utolsó soraiban kitör a költőből a lelkes hazaszeretet, így kiáltva fel:

„El nem hagyom én szülőföldemet,
Mert szeretem, hón szeretem, imádom
Gyalázatában is nemzetemet!”

Tele van a vers mai gondolatokkal. Ő, — mintha felénk kiáltana a költő e szent szavakban, mintha nekünk, trianoni magyaroknak harsogná fülünkbe: . . . „imádom gyalázatában is nemzetemet!” . . .

Petőfi e versével fel akarta rázni a csüggedt magyarokat, bátorította a küzdelemre, feléjük kiáltott: „Mit félték kicsinyhitűek? Álljatok elő, ne féljetek az idő, a sors vaskezetétől, tőrjétek a szenvedést, hisz' a szenvedés nehéz útja után vár a megváltás! . . . vár a szabad Magyarország!” . . . — Petőfi e versét a gyászmagyarokhoz intézte! . . . Ma is van sok gyászmagyar, mint akkor régen, ki megriad az élet csatája elől, — ki fut, ki ezt kiáltja gyáva, gyöngye hangján: „El innen, a szenvedő, nyomorgó, szégyenében fet-rengő hazából! . . .” Hol van ezeknél Petőfi honszeretete, a lelkes elhatározás: „. . . imádom gyalázatában is nemzetemet!” . . .

Műfaja: Hazafias ódai szárnyalású dal (a hazaszeretet gyönyörű megvallása):

Rímképlete: *a b a b c d c d*.

Tanuljunk Petőfitől, hogyan szeressük hazánkat! Ő igazi magyar volt. Nem csak üres szóval, nem csak külső lelkesedéssel volt magyar; megmutatta, hogy milyen a magyar, ki szereti hazáját, kinek hazaszeretete nem üres szó: Életét adta hazájáért! . . . Tanuljunk tőle trianoni magyarok! Virrad már a hajnal! Rákóczi zászlója újra szabadon lobog ősi Munkács várán, újra a miénk Ruszinszék, újra a miénk a magyar Felvidék!

Isten, ki szereti a hűséges szíveket, megjutalmazta a halhatatlan Petőfit: megadta neki azt a véghetetlen boldogságot, hogy álma, imája valóra vált, hazájáért, amelyért rajongott egész életén át, omlott utolsó csepp vére dicső Segesvár mezején! . . . Meghalt. A szolgaság igájában élő Magyarországért, a magyar szabadságért.

Óh Petőfi, Te csillag!
Fájó szemünkkel feléd fordulunk —
Mutasd meg utunk,
Világíts minékünk —
Hisz' Te vagy fénylő csillagunk!

(Kodreán György.)

Arany János: A gyermek és a szivárvány.

Tárgya: Egy szegény fiú nézi a szép szivárványt, és később megtudja, hogy játszi sugár, mely a földdel a menny kapuját összeköti.

Tartalma, szerkezete:

I. Bevezetés:

Egy ábrándos kis fiú, a páros ívű szép szivárványt nézi, és csodálkozik rajta.

II. Tárgyalás:

Az ábrándos kis fiú a nagy csodálkozása közepette határozza el, hogy

elszalad és megkeresi a szivárvány kezdetét, mert ő hídnak gondolta. Szalad, fut, siet, hogy minél előbb elérhesse. Utját sokszor bokrok, tüskék és kisebb ér szakítja meg. Utjában utas és vándor emberekkel találkozik, kiknek kérdéseire nem nagyon felelget, hanem csak fut, szalad és közben állandóan a szivárványra figyelget. Figyelmeztetik őt, szép szivárvány az, de a vége nyugszik messzi tengeren. De a fiú nem hisz, szalad-szalad a semmi, a végtelen felé. Találkozik egy agg remetével, ki biztatja, kérieli őt, hogy ne fusson, ne törtessen, sirba viszi a hajhászás. Felvilágosul előtte a gondolat: kár mindenért, mely kárba vész. Belátja, nem más, mint egy hosszú tündéri szép fényugár a nap szeméből. Az agg remete: a fiút ápolán magával vive, az éj ébredtével átadá szüleinek.

III. Befejezés:

A fiú megmondja, hogy sokszor lát szivárványt, de szomorúan vette tudomásul, hogy játszi sugár, mely nem híd, melyet gondolt, és a fényugár a földdel a menny kapuját köti össze.

Ez a vers oktató és tanító. Azért, mert oktat engem, hogy ne legyek hajhászó természetű és nagyravágyó.

Ennek a versnek a stílusa könnyen érthető és gördülékeny.

Ennek a versnek a műfaja allegória. Azért, mert a költőnek gondolatai és érzelmei képekben való kifejezése.

Verselése: hangsúlyos, 8—7 szótagú sorai két üteműek, rímképlete: — a — b — b.

Ennek a versnek az írója Arany János. Elgyönyörködök e vers olvasása közben, hogy milyen szép, milyen gyönyörű! Szebbnél szebb kifejezések találhatók, azonkívül kérdések, felkiáltások halmaza van benne, mely a verset élénkké és elevenné teszi. Arany János a nagy és népszerű költő iparkodott, hogy a vers minél szebb és tetszését megnyerő legyen. Így tett meg nekem ez a szép vers, mely gyönyörűségénél és szépségénél fogva emlékezetembe örökre be van zárva. Ha majd rá gondolok erre a szép versre, akkor eszembe fog jutni, hogy ne szaladjak elérhetetlen után, hanem legyek sorsommal megelégedve.

(Lehóczky István.)

Pósa Lajos: A furfangos csizmadia.

Pósa Lajos a gyermekek írója volt. Pósa barátja a nagyhírű cigány-primás, Dankó Pista volt. Amit Pósa írt, azt Dankó megzenésítette.

E költemény tárgya: A furfangos csizmadia okossága miatt meggazdagszik.

Tartalma: Mátyás király korában élt egy szegény csizmadia. Egyszer elhatározta, hogy csinál egy szép csizmát a királynak. El is készült, s szépen elindult a palota felé. Amint haladt fölfelé, találkozik az egyik ajtónállóval, s az nem akarta beengedni. Nagy könyörgés és ajándékadás után beengedte, így tovább ment. A második ajtónálló is megszólítja, annak is ígér ajándékot. Végre a király elé került. Szerény esomagját átnyújtotta. A király elfogadta, és az udvarmesterének kiadta a parancsot, hogy hozzon gyorsan száz forintot. Jött az udvarmester, hozta a pénzt, és a vargának akarta odaadni, de a furfangos csizmadia száz suhogós vesszőt kért. Kéré-

sét mindjárt teljesítették, a budai erdőből 100 szuhgós vesszőt vágtak, és a csizmadiának odaadták. Az első ajtónálló kérte a kapott ajándék felét. Nagy örömmel kiabált: Gyere a leszámoló hivatalba! A másik is kéri az ajándék részét. Annak is azt mondta: Gyere-gyere, máma lesz majd nagy lakoma. Amint a király megtudta a csizmadia furfangosságát, jót nevetett az egészen, a csizmiát pedig jól megjutalmazta. Annyi aranyat kapott, hogy alig tudta megszámolni.

Szerkezete: három részre oszlik. Az első részben, a bevezetésben arról van szó, hogy élt Budán egy szegény csizmadia, aki nagy nyomorban szenvedett. A második részben, vagyis a tárgyalásban elmegy a királyhoz, hisz az mindenkin segít. Azután hogyan jut a király elé, hogy szégyenít meg az ajtónállót. Az utolsó részben, a befejezésben pedig meggazdagszik.

Tárgyát a Mátyás királyi időkből veszi. A nép nagyon szerette Mátyást, viszont a király is szerette a népét. Mondákat költött róla, ilyen pl. a kolozsvári bíró mondája. Sőt, hogy meggyőződjön, mennyire sanyargatják a jobbágyakat, álruhában utazott. Hogy a nép hálóját kifejezésre juttassa, halála után egy mondást költött: „Meghalt Mátyás király, oda az igazság“.

Szereplők: A furfangos csizmadia, aki néha érdekesnek, komikusnak nyilvánult meg előttünk. A királyt a szegény nép jóakarójának, boldogítójának nevezhetjük. A két ajtónállót kapzsinak, pénzéhesnek és a szegény nép sanyargatójának, ellenségének mondhatjuk. De póruljártak.

Találunk benne sok szép kifejezéseket, melyek élénkké, elevenné, gördülékennyé és érdekessé teszik.

Műfaja: moada. Csodálatos dolgot fejez ki, csodás benne az, hogy a varga csinált csizmát, és a királynak adta, és hogy az ajtónálló az arany felét kérte, és hogy nagyon sok aranyat kapott ajándéku. Valószínű, hogy élt Mátyás király.

Érdekes történet, mert az okosság célt ért, a hamisság felsült.

(Lőrök György.)

Reviczky Gyula: Miatyánk.

Reviczky Gyula nagy bánatában és elhagyatottságában egyedül csak az Istenben bízott. A vallásban és az imádságban keresett vigasztalást. Ez a költeménye is tulajdonképpen ima.

A költeménynek a tárgya: Ima az isteni kegyelmért.

A tartalma hasonlít a Miatyánk imához: Minden, ami a világon található, azt az Isten adta nekünk. Bármilyen bánatunk vagy bajunk van, csak Istenben kell remélnünk. A költő azt írja, hogy bármilyen csapást is mérjen rá az Isten, ő nem fog zúgolódni, csak ne hagyja el őt, és adja meg a mindennapi kenyerét. Ezután könyörög az Istenhez, hogy bocsássa meg kisebb-nagyobb botlásainkat, és védelmezzon meg a sátán támadásaitól. Végül kéri az Istent, hogy tanítsa meg őt türelemre és buzgó imádkozásra, hogy erős lehessen a gonosszal szemben.

Ez a költemény nagyon szép ima, és kifejeződik benne a hit Isten nagyságában és irgalmában. Hüen kifejezi Reviczky nagy vallásosságát.

A költemény stílusa élénk. Azzá teszi a sok megszólítás és felkiáltás. Ezek közül felhozok példának néhányat:

„Oh jöjjön el a te országod!”
„Miatyánk!”
„Oh ments meg a gonosztól!”
„A te akaratom legyen meg!”
„Dicsőség a te nagy nevednek!”

A vers szakaszokra tagolólik. Minden szakasz négy soros. Jambuszos lejtésű. Rímképlete: *a a b b*.

Műfaja himnusz, mert az Isten nagyságát és hatalmát dicsőíti.

(*Mész László.*)

Mécs László: Hordár!

Mécs László a Felvidéken élő író. A jelen kor nagy költője.

„Hordár!” című művében egy szegény hordár küszködő életét írja le, kinek nagy nehézségekbe kerül két fia taníttatása. Valahányszor a költő Újhelyen jár, mindég ez az öreg hordár szalad eléje, és ő viszi csomagját. Egyszer aztán azzal a kéréssel fordul a költőhöz a hordár, hogy egy fényképét hazavihesse, és fiainak mintaképül állíthassa. Ekkor érlelődött meg lelkében az a gondolat, hogy két fiát taníttatja. Egyikből papot, másikkól kántortanítót akar nevelni. Ezért dolgozik éjjel-nappal. Erről álmodik minden éjjel. Odaképzeli magát a csendes paplak méhei és virágai közé, hol nem kiált senki: „Hordár!”

Szerkezetileg három részre osztható. Az első két szakaszt tekintjük bevezetésnek, mely nagyjából megegyezik az utolsó befejező szakasszal. A bevezető szakaszban ugyanis utazásról, vonatról és átszállásról van szó. Ugyanúgy az utolsóban is. Itt is átszállás van, az utolsó és örök átszállás. A másvilágra való utazás. Ezzel mintegy művészi keretbe foglalódik a vers.

A költő szent kötelességet köt a lelkünkre: a szülők iránti szeretetet. Mert ők sokszor sok mindent megvonnak maguktól, hogy családjukat boldogíthassák. A szülők azok, kik hűséges hordárként hordozzák a család összes gondját, baját és óhaját. Ezért a nagy teherviselésért, nagy fáradozásért ők nem kérnek jutalmat, fizetést. Csupán csak azt — ami nekünk is hasznunkra válik — hogy gyermekeik a jó és a becsületes úton járjanak.

Adjuk meg nehéz és fáradságos munkájukért ezt a csekély bért, s szeressük, tiszteljük szüleinket úgy, mint Isten utáni legnagyobb jótevőinket!

Ez az elmélkedésekkel átszótt életkép megható hangulatú. Érdekes hasonlatai: az atyai gondviselés és a hordár munkája; a halál és az átszállás; „Jönnek-mennek a vonatok: bölcös, tavasz, gyász, nász, koporsó.” Megszemélyesítés: a költő sóhaját küldi el meghalt édesatyjához, hogy csókolja meg helyette a kezét.

Keresztrímű hosszú sorai vannak.

Gyönyörű költemény!

(*Németh Kálmán.*)

Petőfi Sándor: A tél halála.

Petőfi Sándor a legnagyobb magyar lírikus. A természet nagy rajongója. Tőle tanuljuk meg szeretni az aranykalászos rónát. Érzékeny lelkére a természet minden változása nagy hatással volt.

„A tél halála” című költeményében arról van szó, hogy a nap meg-

unta a zsarnok tél uralmát, és harera készül ellene. Az eddig zsarnok tél szemébe könny szökik. A költő buzditja a magyarokat a zsarnok iga lerázására. Megjövendőli a szabadságát a magyar népek, és a gögös zsarnok halálát. A magyar nép Petőfi szavát megfogadta, és lerázta a zsarnokot. Mai időre is vonatkozik ez a költemény, a magyarság egyrésze ma is rab. Csak most egy része, akkor pedig az egész nemzet. Ne hagyjuk magunkat, fűzzük el a zsarnok csordát, és tüzzük ki a szabadság zászlóját! Mert Petőfi szavai szerint: a zsarnoksággal együtt jár a gyávaság.

Szép költemény, mert a telet, a földet és a napot megszemélyesíti. „Fegyvertárából a napból tűznyilakkal lövöldöz” = hasonlat. „Harcoldj, harcolj föld a tébellel, ne félj, megbírod, levágod” = felszólítás. „És szívárványt diadalmi koszorúnak fedjre” = hasonlat. „Dúlt arcán megtört szemébül, sűrű könnyek omlanak szét” = hasonlat, megszemélyesítés. Élénkké teszik a verset a felkiáltások és megszólítások.

Egy szakban 8 sor van, félrímmel.

Műfaja magasabbrendű dal, a szabadságra értve lehet óda is, meg allegória is.

(Rajcsányi András.)

Petőfi Sándor: Élet vagy halál!

Tárgya: A magyar nép egyedül, elhagyatva áll az ellenséges népek között. Mit vétett a magyar nép, hogy mindenki ellene van? S azok, kiket a magyar nemzet megvédelmezett, azok tépik, szagatják a magyar haza testét! A magyar nép megvédte mindig a környezetében élő nemzetiségeket. Ez most a hálal! Feldaraboltak bennünket. Mint az éhes hollók, szálltak reánk. De a magyar nép nincs elveszve. Ne legyen addig béke, míg egy szál ellenség lesz a magyar földön. Készülünk fel egy hatalmas szent háborúral Jussanak eszünkbe azok a nagy hősök, akik annyit küzdöttek hazánk érdekében. Ha mi félakkorák is leszünk, le tudjuk győzni az ellenséget.

Szerkezete:

I. A magyar nép elhagyatottan áll az ellenséges népek között. A költő a nép mellé állna bármilyen nagy veszélyben.

II. A magyar népet mindazok az idegen népek marják, kiket minden veszélyben megvédelmezett. Most szívtelenül szét akarnak darabolni. Addig nem lesz béke, míg a magyar földön ellenség tanyázik.

III. Felszólít bennünket a költő, hogy készülünk fel egy nagy háborúra: Kövessük őseink példáját, mi is olyan hősök és testben-léleekben meg erősödve tiporjuk le ellenségeinket!

Ez a költemény az 1848-as nehéz időkre vonatkozik, de ma is időszerű. Azért tetszik nekem annyira, mert olyan szívből jövően és olyan szívbe hatóan van megírva. Igaz magyar harcias szellem hatja át.

Műfaja rapszódia, mert a gondolatok és érzelmek a legmagasabb fokra emelkednek, s a költemény lázasmenetű. Ehhez illeszkedik a sok kérdés, felkiáltás és felszólítás. Félrimű vers.

Petőfi a hazaszeretet és a szabadság legnagyobb költője. A csatatéren halt meg elveiért.

(Tóth József.)

Tinódi Lantos Sebestyén: Török Bálint megfogása.

Tinódi L. Sebestyén a XVI. század vándorénekes. Valóságos élő ifjúság. Híreit, énekeit lantpengetés kíséretében adta elő. Históriais költeményeket írt. Hallgatóságában megerősítette a hitet, a hazaszeretetet. E költeményben inti a magyar urakat, hogy ne higgyenek a török cselvetéseiben, ravasz fogságaiban.

E költeménynek tárgya: Török Bálint elfogása.

E vers tartalma: Sírva pusztul el most szegény Magyarország. Sok jó vitézt elfogtak az álnok törökök. Ravaszsággal, fondorlattal. A magyarok míg egymást szerették, híresek voltak, most pedig meghasonlottak, és ezért pusztul el most szegény Magyarország. Sok vitézt elfogtak, tehát ne higgyünk a török ravaszságának, fondorlatának. Mert ennek áldozata lett Török Bálint jeles vitéz is. Megfosztották minden vagyonától, rangjától, és a nádorfehérvári börtönbe zárták harmadmagával. Otthon maradt hét árvája és felesége minden nap imádkoznak érte. Hazajövetelét sokan úgy várják, még ellenégei is. Minden vagyont odaadnának, csak hazajönne. Most már értitek hitét a töröknek. Ne higgyetek neki! Szeressétek egymást, akkor pusztul a török. Tanácsot ne tartsatok sokáig, mert akkor nem sokáig maradunk szép hazánkban.

Szerkezete három részből áll:

1. Ne higgyünk a töröknek.
2. Török Bálint megfogása.
3. Ne hallgassunk a törökre.

E költemény a XVI. században készült. Tehát a stílusa régies, de sok szép hasonlat is van benne.

Ő álnok hálója ottan elterüle.

Jelős fő-halakat vele megkérüle,

Kikkel gazdagságot, sok szépségöt nyere.

A császár hálója a katonaság, mivel megfogja a jelős fő-halakat, azaz Török Bálintot, és vele gazdagságot és hírt, dicsőséget nyert.

Vagy:

Az jó acélt soha úgy nem paskolhatják,

Tiszta vassá ötet hogy ellágyíthatásák,

Hogy soha acélnak ötét ne mondhasásák.

Az acélt, Török Bálintot hiába kínozzák, soha sem lesz belőle vas, azaz török.

Vagy:

Drága halat egyet közülük választá,

Kinek serénysége többét felülmulta;

Azt császár magának bárkájában tartá,

Az alábbvalókat ő mind elszalasztá.

A drága hal Török Bálint, kinek serénysége mindenkit felülmult. Felkiáltások váltakoznak benne.

Csak kiválthatnánk az te szeretőid!

Oh e nemes vitéz, mely igen csalétek!

Régies stílusát igen szépen érzékelteti:

Lennének nagy somma kincsel segítségeid.

Sírva vesziköl most szegény Magyarország.

Műfaja: költői elbeszélés. Török Bálint elfogását beszéli el.

Versformája: szakaszokra tagolódik, egy verssor 12 szótagból áll, csóportrimú, tehát Zrinyi-versszak.

Ez a történelmi ének sok vonatkozásban van a mai helyzettel. Mindent megértünk, ha elolvassuk e szakaszt:

Tudjátok magyarok, hírosök valátok,
Míg nagy szeretettel egymást hallgattátok;
De mihelyt köztetök ti meghasonlátok,
Ottan országokban im mint pusztulátok.

(Tápai István.)

Havas István: Tulipántos öreg láda . . .

Havas István ma élő polgári iskolai tanár. Az édesanyjára emlékeztető tulipántos öreg ládát énekli meg. Visszagondol édesanyjára. Megjelenik a láda gazdája. Amint olvasom, eltűnik a terem szemem elől, s csak az órák ketyegését hallom. Előtűnik a régi gazdája: édes jó apám. Ez az óra egyetlen emlékem, s egyben legrágább kincsem is. Látom a nagyváradi egyszerű kis szobát, lakóival együtt. S az órák ott van apámnak zsebében. De hiszen rég múlt mindez. Csak az órák ketyeg halkán a zsebemben. Most újra a versre pillantok. Nézem, mi van benne. Nézem, mit mondanak a betők megette . . .

Szerkezetiileg három részre tagolódik, az első és az utolsó szakasz művészi keretbe foglalja az egész verset.

Az első részben megszemélyesíti a vén tulipántos ládát. Álmodozik a szobában. A csendben előtűnik a múlt idők emléke.

A második részben megismerteti a vén ládát és rövid történetét. Fakó színe szebb a költőnek, mint bármi más. Ilyen szép ládát még nem látott. Nagy értéke, hogy emlék. Majd megjelenik édesanyja. A ládán ül, s imakönyvét lapozgatja. Gondolkodik a fiáról. S éppen úgy, mint a költő, mi is így visszagondolunk az elmúlt időkre.

A harmadik részben megint csak a ládát látja. S a láda álmodozik a régmúlt időkről.

Én is belemélyedtem ebbe a költeménybe. De ezt megérteni csak az tudja, akinek van emléke. Akinek van valakije, akire szeretettel emlékezik vissza. Az megérti, mit mond ez a vers. Szinte nem tudja kifejezni magát az ember, nem lehet leírni azt, amit szívemben érzek. Csak az érti meg, akinek nincs édesapja, s az édesanyja — Trianon szerint — más országban van. Igen, az érti! Az tudja, hogy mi egy könnyel áztatott fénykép, egy megsiratott édes emlék — hazulról. S én is mondhatnám a költővel e szép szavakat:

„Látom ülni anyám rajta,
Imakönyvét lapozgatja.
Megcsókolja; imádkozik . . .
A fiáról gondolkodik.”

Édesapám, aki csak volt, onnan a mennyeiből figyelni fiát. S köztünk csak egy kapocs van: ez az ócska óra . . .

Versformája: ősi nyolcas. Rímképlete: *a a b b*.

„Tulipántos | öreg láda,
Álmodozik | a szobába.
Körülötte | csend és béke,
A mult idők | halk emléke.”

Műfaja: dal. A költőnek a ládával kapcsolatos emlékei, érzelmei vannak versbe öntve.

(Vadász Adorján.)

Arany János: A fülemile.

Arany János Petőfi kartársa volt. A legnagyobb magyar ballada- és kitűnő elbeszélő költőnk. Ebben a költeményben ostromozza a nemzetet szét-húzása miatt.

Tárgya: Péter és Pál, a két szomszéd gazda, fülemile dalán való hajbákapása és perlekedése.

Tartalma: Már régen történt az esemény. Akkor, amikor nagyon sűrűn fordultak elő testvérpercek. Ebben az időben élt a Tiszaháton Péter és Pál, a két szomszéd gazda.

Péter és Pál összeférnek ugyan a naptárban, azonban egész másképp van ez a valóságban. Talán a török átok volt rajtuk, de nem a legjobb viszonyban éltek egymással. Sok furcsa dolog történt néha velük. Így például, ha Pál kéménye füstölt, Péteren mindjárt erőt vett a tüszögés. Ellenben, ha Péter egyetlen tyúkja kapargálni kezdett, akkor Pál barátunk háza majd hogy össze nem dőlt. Ebből azután sok veszekedés keletkezett a két „jó” szomszéd között. Most azonban egész más, még sokkal furcsább esemény történt. Állot ugyanis Pál kertjében egy öreg diófa. Ennek egyik ága átnyúlt Péter kertjébe, természetesen erről a dió is oda hullott. Magától értetődik, hogy az ágat Péter le nem vágta. Egy vasárnapon a kis fülemile rászállt a Péter kertjébe nyúló ágra, hogy ott dicsérje Istent, Ki őt teremtette. Pál gazda egy darabig nyugodtan hallgatta a madárka dalát, de végre annyira megittasult a szép énektől, hogy gyönyörűségében így kiáltott fel: „Istenem, Úram, be szépen füttyöl az én madaram!” Ezt hallván Péter, gorombán átkiáltott a kerítésen, hogy bizony annak csak az árnyéka Pálé, de nem a madár. Ebből szóváltás kerekedett, majd a szóváltás verekedéssé fajult. A verekedésből Pál gazda húzta a rövidebbet. Ő azonban úgy gondolta, hogy mégis csak neki van igaza, és nem törődve azzal, hogy véres, elment a bíróhoz. Elpanaszolta baját, és hogy nagyobb nyomatéka legyen a dolognak, egy tallért ad az igazság nemes emberének. Péter is úgy gondolja, hogy mégis csak neki van igaza, és hogy az ő javára dőljön el a per, ő is egy tallért dob az igazság mérlegébe. Nemsokára felderült a döntés napja. Hiába nézi át a bíró a Corpus Jurist (régii törvénykönyv neve), ilyen ügyről még ez a vaskos kötet se tud semmit. Így hát az igazságszolgáltatás zsákutcába került. Végre is elbocsátotta a két ügyfelet.

A végén halljuk a költő gúnyos szavait. Milyen jó, hogy ma már nem történnek ilyen semmiségért pereskedések!

Gúnyos szavak, mert ma még több történik, mint hajdanában.

Szerkezete. Bevezetés: Megtudjuk, hogy hol, mikor és kivel történt az esemény.

Tárgyalás: 1. A két szomszéd viszonya. 2. A hajbakapás előzménye. 3. A hajbakapás, a per és a per eldőlése.

Befejezés: A nemzet viszálykodásának gúnyolása.

Stílusa: Elevenen írja le a két szomszéd közötti viszonyt, és élénken festi ezen keresztül a magyar ember viszálykodását és idegenkedését egymással szemben. Kérdések, felkiáltások, párbeszéddek és hasonlatok teszik elevenné.

„Istenem, uram,
Beh szépen = felkiáltás.
Fütyül az én madaram!”

„Kendé bizony az árnyéka!” = felkiáltás.

„Hát kié, — pattogja Pál —
Mikor az én fámra száll?” = kérdés.

„De az én portámon zengett,
Hogy illetné a füttyü kendet?” = kérdés.

„Összehorgolnak keményen,
Mint kutyajuk a sövényen,
Innen és túl összeugat, = hasonlat.
S eszi mérgében a lyukat.”

Műfaja: költői elbeszélés. Eseményt ad elő. Az egész költeményen keresztül vonul a nemzet gúnyolása viszálykodása miatt.

Versszakai nem egyenlő hosszúak. A sorok szótagszáma sem egyenlő.

Tanulsága: Ne legyünk széthúzóak. Tartsunk össze, mert az összetartásban az erő.

(Vas Géza.)

Csokonai Vitéz Mihály: Zsugori Uram.

Csokonai Vitéz Mihály a debreceniek legnagyobb büszkesége, aki korán országos hírvé lett. Verseiből olvastuk: Ó Tihanynak riadó leánya ...

Tárgya: Zsugori uram gazdagsága ellenére szegényen él, és mindenből pénzt akar magának szerezni.

Tartalma: A költő ismer egy vént, kinek neve nincsen. Régen eladta már a nevét kincsért. Amíg birt is vele, magában tartotta, mert ingyen mondani másnak nem akarta. Zsugori uramnak van két palotája, ezeket a rációknak adta bérbe. Ő maga pedig egy saját készítményű, náddal fődött kunyhóban kuporog éhezve, és mindig a drágaság forog elméjében. Rajta ül a pénz-ládáján, mord ábrázattal, és tiszteli a gazdagság Istenét. Amint üldögél, azon gondolkodik, hogy mért nem adhatja a levegőt bérbe. Számadását összekalkulálván, kárhóztatja szörnyű pazarlását. „Gyász idők — kiáltott Zsugori, hogy a rövid nap alatt csak harminc arany jött be a kasszába, s helyette kilencven pénzt adott ki hiába. Jajgatva kulcsolódik keze fejére, mert közben a szél a pénzt elrabolta. „Mily szörnyű kár — kiáltotta, — a szél a hártýából készült ablakomat beszakította!” Így tünődik, és talán azt is sajnálja, hogy a versben potómra szerepel.

Nyelve: egyszerű, könnyen érthető, hár van benne régiesség és népies

eredetű szó; pl. árendába, Mammon, Párka, útálság, aér, összekalkulál, lantornás.

Műfaja: satirikus jellemkép, mert Zsugori uramon keresztül az összes zsuigorit metszően kigúnyolja.

Szép hasonlat:

Oly sárgák orcája sóvárgó gödrei,
Mint aranyára vert királyok képei,
Mint a sírból feljött halott utálsága;
Amelyről minden húst a Párka lerága.

Alapgondolata: Ne legyünk zsugoriak, mert a zsuigoriság nagyon csúnya bűn.
(*Vas Károly.*)

Petőfi Sándor: Jövendölés.

Petőfi Sándor nagy magyar költő, éles szemével több versében a jövőbe lát, s ebben a költeményében is dicső nevének örök fennmaradását jövendöli meg.

Tartalma: Petőfi Sándor gyermekkorában azt álmodta, hogy szárnya nőtt, s elrepült messze a végtelenbe. Megkérte édesanyját, hogy fejtse meg ezt az álmot, mire az édesanyja azt mondta, hogy sokáig fog élni. Később a költő kezdett frogatni, de minden dal, melyet írt, életéből egy-egy nap volt, s így hamar meg kellett halnia, de költő neve soká, örökké él.

Szerkezete három részre oszlik. Az első rész az álom megfejtése, a második rész a költő ifjúkora, a harmadik rész pedig nagy nevének a megjövendölése.

Verselése hangsúlyos, szótagszáma: 9, 8, 9, 8, rómképlete *a b a b*, tehát keresztím.

Műfaja: dal, mert mélyen átérzett pillanatnyi érzelmeit juttatja kifejezésre, azonkívül pedig rövid sorai vannak, s könnyen lehet énekelni.

Stílusa élénk. Alakzatokat használ. Ilyenek például: „*Anyám, álmodtam én is egyet, Nem fejtenéd meg, mit jelent?*“ = kérdés; „*Halál, ne vidd el őt karomból, Ne vidd korán el a fiút!*“ = felkiáltás; „... vagy álmunk is hazud?” = kérdés.

Ebből a költeményéből is kitűnik, hogy Petőfi Sándor nemcsak költő, hanem próféta is volt, mert csak a próféták tudnak jövendölni. Más költeményeiben is a jövendöléssel foglalkozik, ilyen: „*Egy gondolat bánt engemet*“, és „*Szeptember végén*“ című költeményei. „*Egy gondolat bánt engemet*“ című költeményében megjövendöli halálát, „*Szeptember végén*“ című költeményében is a halálát és a felesége hamaros férjhez menését.

Petőfi Sándornak csakugyan beteljesült ez a jövendölése, mert az ő költő neve a magyar nemzet fiai közt örökké él; őt pedig a magyarok legnagyobb költőjének tiszteljük.
(*Vass Tibor.*)

A beszámolók után szándékosan mellőztük észrevételeinket abban a tudatban, hogy a szakember számára ez fölösleges. Ez oknál fogva még az itt-ott előforduló apró-cseprő tévedéseket, félreértéseket, elírásokat sem tartottuk szükségesnek megemlíteni. Ilyenek különben — tapasztalatunk szerint — az érettségi dolgozatokban is bőven akadnak.

Összefoglaló tanulságul megállapítható, hogy a tanulók irodalmi műveltsége megalapozott, alkalmas a továbbfejlesztésre, s ezzel az önművelés feltételei adva vannak.

A korszerű irodalomtanítás végcélja az iskola padjain túl kihat az életbe, mert a könyv útján való magasrendű szórakozásra és önművelésre nevel, az olvasást lelki szükségletté teszi, s ennek kielégítésére s a könyvekben rejlő kultúrértékek kiaknázására képesít. A magyar-tanár ilyen értelemben valóban az egész életre szóló szellemi kincs birtokába juttatja tanítványait.

Szántó Lőrinc.

Kérdőíves- és tesztvizsgálatok a biológiai oktatásban

A tanuló tényismeretének, tárgyi ismereteinek feltárására vonatkozó pszichotechnikai vizsgálatok könnyen elvégezhetőek, ellenben annál nehezebben végezhetőek és többnyire bizonytalan végeredményt adnak az „én” tudományos attitűdjének, a tudományos módszer felhasználása képességének a megállapítását célzó vizsgálatok.

A biológiai oktatásban pszichotechnikai vizsgálatokat két gyakorlati cél elérésére végzünk.

1. Vizsgáljuk, *hogy* mi az a biológiai ismeretanyag és milyen fejlettségi fokú a gyermek biológiai gondolkozása, beállítottsága, amivel az iskolába jön. (Egy bizonyos iskolába, egy bizonyos osztályba.) Tehát mielőtt elkezdenők, — mint nevelők, — saját biológiai-oktatási programunk végrehajtását, mintegy *léltart veszünk fel a gyermek biológiai ismereteiről, biológiai tájékozottságáról.* (Hogy ennek a mai biológiai oktatásban, melyben központi gondolat a szülőföldmegismerés, milyen nagy jelentősége van, azt talán nem is kell hangsúlyozni.) Áttekinthető és pedagógiai szempontból hasznosítható képet akarunk nyerni a gyermek biológiai „beállítottságáról”, amely kép segítségünkre van munkánk megindulásában és annak az útnak a megtalálásában, melyen biológiai oktatásunkban tovahaladhatunk.

2. A másik gyakorlati cél *saját nevelői-oktatói munkánk eredményének vizsgálata.* Időről-időre megvizsgáljuk azt, hogy biológiai oktatásunk miféle gyarapodást eredményezett a tanuló ismeretanyagában, biológiai tájékozottságában és gondolkozásában.

Tehát a tájékozott elinduláshoz és munkánk eredményében és a tovahaladás lehetőségeiben való tájékozódáshoz van szükség ilyen vizsgálatokra.